

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

פרק אחד עשר — 'אלמנה ניזונית'; רפים צה — צו

- קפ. א. אלמנה הניזונית מנכסי יתומים, האם מעשה ידיה שלהם?
ב. מי חייב בקבורתה?
ג. האם מציאת האלמנה שלה או של היתומים?
ד. אלו מלאכות אלמנה עושה ליורשים?
א. אלמנה הניזונית מנכסי יתומים, מעשה ידיה שלהם.
לפירוש התוס', נסתפקו בגמרא שמא הדין כן רק לבני גליל, שהיתומים זנים אותה בעל כרחם ואינם יכולים לסלקה בכתובתה, אבל לאנשי יהודה שמדעתם ניזונית, אין מעשה ידיה שלהם.
ב. יורשיה, יורשי כתובתה, הם החייבים בקבורתה, ולא יורשי הבעל — שכן קבורת האשה נתקנה תחת כתובתה.
לא ירשו יורשיה כתובתה, כגון שלא הניח קרקעות, אעפ"כ חייבים הם בקבורתה. (ר"י). ואם הניח נכסים ומתה קודם שנשבעה ליתומים שלא נפרעה כתובתה — לדברי הרמב"ם (אישות ית, 1) יורשי הבעל חייבים בקבורתה. והראב"ד והר"ן סוברים שלעולם יורשי נכסיה ונדונייתה הם החייבים, וכן נקט השלחן-ערוך לעיקר (פ"ט, ד). ועריטב"א.
ג. אמר רבי זירא אמר שמואל: מציאת אלמנה — לעצמה, ואף על פי שהיא ניזונית מנכסי היתומים. בחיי בעלה בלבד תקנו שמציאתה לבעלה, משום איבה, אבל ביורשים לא חששו לאיבה.
ד. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה אלמנה עושה ליורשים, חוץ ממוזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו, שהן מלאכות של קירוב וחיבה.

דף צו

- קפא. אלו מלאכות עושה התלמיד לרבו, והאם רשאי רבו למנעו מלשמשו?
כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו, חוץ מהתרת מנעל (ונעילתו רמב"ם ת"ת ה, ח), שהרואה אומר עבד כנעני הוא). ובמקום שמכירים אותו מותר (רבא). ואפילו במקום שאין מכירים אותו, אם הוא מניח תפלין מותר להתיר מנעלו, שאין דרך העבדים להניח תפלין. (רב אשי).
גם תלמיד שהוא כהן עושה כל מלאכות לרבו. (ע' בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב מ, ב).
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד. רב נחמן בר יצחק אומר: אף פורק ממנו יראת שמים. (האם אין עזרתי בי ותשיה נדחה ממני, למס מרעהו חסד ויראת ש-די יעזוב).

- קפב. א. אלמנה שתפסה מטלטלין במוזנותיה או לכתובתה — האם תפיסתה תפיסה?
ב. אלמנה ששהתה שתיים ושלוש שנים ולא תבעה מזונות — האם איבדה מזונותיה?
ג. יתומים אומרים נתנו מזונותיה והיא אומרת לא נטלתי — מי צריך להביא ראיה?
ד. אלמנה המוכרת מהנכסים למוזנותיה או לכתובתה, האם צריכה לכתוב בשטר אלו למוזנות מכרתי אלו לכתובה מכרתי?

ה. שכיב מרע שאמר תנו מאתים וזו לפלוני בעל חובי — האם ביד פלוני ליטלם כמתנה מנכסים בני חורין ולגבות חובו מן המשועבדים?

א. אמר רבי אלעזר, ותניא נמי הכי: אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה — מה שתפסה תפסה. וכן מסר רב דימי, מעשה בכלתו של ר' שבתי שתפסה דסקיא מלאה מעות ולא היה כח ביד חכמים להוציא מידה. לדברי רבינא, וכן מסרו בשם רבא: דוקא למזונות, אבל לכתובה (הואיל ונגבית ממשועבדים) אין מועילה תפיסת מטלטלין. ומר בר רב אשי לא סבר חילוק זה.

א. יש מפרשים שמדובר בתפיסה שלאחר מיתת הבעל, שלרבינא ורבא מועילה למזונות ולא לכתובה. אבל תפיסה מחיים מועילה אף לכתובה. ולדעת מר בר רב אשי אין לחלק בין מזונות לכתובה, אלא לרבי עקיבא (פד) אין מועילה תפיסה לאחר מיתת לא למזונות ולא לכתובה, ולרבי טרפון — מועילה תפיסה בשניהם (ר"ף, ריב"ן, ריטב"א).

ויש מפרשים בתפיסה מחיים, ודוקא למזונות מועילה תפיסה אבל לכתובה לא, שלא נתנה כתובה ליגבות מחיים (ר"ח ובה"ג).

ונחלקו ר"ח ובה"ג האם הלכה כרבינא או כמר בר רב אשי.

ב. כתב הר"ן: דוקא תפיסת מטלטלין אינה מועילה לכתובה, שהם מחוסרים גוביינא, אבל תפסה מעות — תפיסתה תפיסה, הואיל וכבר נפרעה. (וע' בחדושי הגרעק"א צב; אבי עזרי אישות יח,יא).

ג. נחלקו הראשונים האם תפיסת מטלטלין למזונות מועילה אף בסכום הגבוה מכתובתה [או ממזונות לי"ב חדש, שיעור הראוי למכור קרקעות בפעם אחת], או יש שיעור לתפיסה. וכן נחלקו (עפ"י הירושלמי) האם מחייבים אותה להראות כמה תפסה, או שמא כיון שלבסוף תשבע כשבאה לגבות כתובתה, אין אומרים לה להראות מה שבידה. (ע' ברא"ש באורך, ובשא"ר).
ד. לדברי רבי (לעיל נא.), אין צורך בתפיסה אלא אחד קרקעות ואחד מטלטלין מוציאים למזון האשה והבנות. (תוס').

וכן ההלכה לאחר תקנת הגאונים, שמוציאים ממטלטלי היתומים כמו מן הקרקע, בין לכתובה בין למזונות. (ר"ף ועוד). ויש סוברים שאפילו לאחר תקנת הגאונים, המטלטלים המונחים ברשות המת [לאפוקי ברשות הרבים או בסימטא] אין מועילה בהם תפיסה לכתובה (מדרכי בדעת רש"י בתשובה, מובא בהג"א).

ב. אמר רבי יוחנן בשם רבי יוסי בן זימרא: אלמנה ששהתה שתיים ושלוש שנים [תלוי במדת עניה ועשירותה, או במדת צניעותה וביישנותה לבוא לבית דין לתבוע], ולא תבעה מזונות — איבדה מזונות. ולא אמרו אלא למפרע, אבל להבא — יש לה (רבא).

א. לוותה או שיש בידה משכון, גובה המזונות שלמפרע גם אם לא תבעה מזונותיה שתיים ושלוש שנים. (ראשונים עפ"י ירושלמי).

ב. דין זה אמור באלמנה, אבל באשת איש, כל שלא תבעה מזונותיה איבדתה למפרע, שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן ולמחול, כל שלא לוותה או שלא היה בידה משכון. ואפילו הלכה מבית בעלה בגלל מריבה, כיון שלא מסרה מודעה בפני עדים שאינה מוחלת, אינה יכולה לתבוע מזונות למפרע. (עפ"י ריטב"א).

ג. רבי יוחנן נסתפק בדבר; האם על האלמנה להביא ראיה שלא נטלה מזונותיה, הואיל והיתומים מוחזקים בנכסים, או שמא על היתומים להביא ראיה, כי היא נחשבת מוחזקת בגלל שעבודתה. שנה לוי: אלמנה, כל זמן שלא נישאת — על היתומים להביא ראיה. נישאת (ושוב אין לה זכות בנכסים) — עליה להביא ראיה. (ורצו לתלות שאלה זו במחלוקת תנאים, ודחו).

א. רש"י מפרש הנידון על דמי מזונות העתידיים לבוא. והתוס' מפרשים שבזה ודאי היתומים צריכים להביא ראיה [ואפילו לא היו הנכסים בחזקתה, שהרי הם טוענים אחר מעשה בית דין. עפ"י ר"י מגאש ס], והנידון אינו אלא על מזונות שעברו.
ב. משמע שאין עליה להביא ראיה אלא בנשאת, אבל נתקבלה כתובתה או תבעתה בבית דין, עליהם להביא ראיה אפילו על מזונות שעברו. (תוס').

ד. לדברי רבי יהודה, וכן סתמה משנתנו להלן, אלמנה המוכרת שלא בבית דין, כותבת בשטר המכירה (רש"י) אלו למזונות מכרתי, אלו לכתובה מכרתי. אפשר שעצה טובה בעלמא היא, שידעו כמה מכרה למזונותיה שלא תיראה כרעבתנית. ואפשר שמשמיענו הלכה, שאם אינה מפרשת, יאמרו לה היורשים מה שמכרת לכתובה מכרת, ונתנו לך מטלטלין תמיד במזונותיך, ונאמנים, לכך כותבת מה שמכרה למזונות. רבי יוסי אומר: מוכרת וכותבת סתם, וכן כחה יפה. אם משום שסובר שהיא נחשבת מוחזקת, ולכך נאמנת לטעון אם גבתה מזונותיה אם לאו. ואף אם ננקוט שהם נאמנים לומר נתנו לה מזונות, יפה לה לעשות כן, כדי שאם יכלו נכסי יתומים, תוכל לומר מה שמכרתי מכרתי למזונותי ותחזור על הלקוחות שלקחו מבעלה ותגבה כתובתה מהם, (אבל מזונות אינם נגבים מנכסים משועבדים).
(פרשו התוס' שמותר לה לטעון כן, שמכרה הכל למזונות, ואין זו אונאה ושקר).

ה. שכיב מרע שאמר תנו מאתים וזו לפלוני בעל חובי — רצה הלה נוטלן במתנה, ויוכל לטרוף חובו ממשועבדים, (אבל אם יטלם לזוים בחובו, לא יוכל לגבות מתנתו מהלקוחות).
אם לא אמר 'לפלוני' אלא 'לבעל חובי' בלבד, משמע במקום אחר שכוונתו לומר ליתן לו בחובו, ולא משום מתנה. ורק כשאמר 'לפלוני בעל חובי' יש במשמעות לשונו מתנה. (עפ"י תוס').

דף צז

קפג. א. אלמנה הבאה למכור נכסי יתומים למזונותיה, כמה היא מוכרת בפעם אחת? וכיצד משלם הלוקח?
ב. אלמנה המוכרת למזונות, מהו שתחזור וטרוף מן הלקוחות שמכרה להם, לצורך גביית כתובתה?
ג. אלמנה המוכרת נכסי יתומים למזונות ולכתובה, וכן בית דין המוכר — על מי מוטלת אחריית המכירה, על המוכרים או על היתומים?
ד. המוכר נכסיו מפני שנצרך למעות למטרה מסוימת, ולבסוף לא הוצרך למעות, האם יכול לחזור בו מן המכירה?
ה. האם אלמנה מוכרת נכסי היתומים למזונות ולכתובה בבית דין דוקא או אף שלא בבית דין? ומה הדין בגרושה ובמגורשת—ואינה—מגורשת?
ו. אלמנה שמכרה או משכנה או נתנה כתובתה, כולה או מקצתה — האם יש לה מזונות?
א. נחלקו רב הונא ורב יהודה, וכן נחלקו הברייתות בדבר, האם אלמנה מוכרת ביחד כשיעור דמי מזונות לשנה או לששה חדשים בלבד, וכן הסיק אמימר להלכה. ולפי שתי הדעות, הלוקח מפרנס אחת לשלשים יום (ולא ימסור לה כל המעות כאחת, שאם תינשא יחזיר מה שבידו ליורשים).
א. דברים שהם מופסדים הרבה במכירת מקצתם, כגון מכירת בתים, מוכרים אותם כולם כאחד, ולא מעט מעט. (פוסקים).
ב. כשפוסקים מזונות בבית דין לאלמנה או לאשת איש, אין נותנים לה לפחות משלשים יום, כדי שלא תצטרך להתבזות בבית דין בכל יום על מזונותיה. (ריטב"א).
ג. רב ששת פשט מהברייתא לשואלים אותו, שאלמנה המוכרת למזונות, אינה חוזרת וטורפת מהם לכתובה,